УДК 811.11(072)
DOI: https://doi.org/10.18524/2307–4604.2022.2(49).268197

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ДІАЛЕКТІВ

Кулина І. Г.
кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
https://orcid.org/0000–0002–2990–6557

Стаття присвячена еволюційному розвитку німецької мови та її діалектів (баварського і швабсько-алеманського). Актуальність теми визначається тим, що не дивлячись на домінування Standardsprache на території сучасної Німеччини, у ній достатньо розповсюджені також і місцеві діалекти, які останнім часом завойовують усе більший престиж, особливо серед молоді. Метою даного дослідження є аналіз мовних особливостей німецьких південних діалектів (баварського і швабсько-алеманського) та виявлення їхніх генетичних зв'язків із сучасною німецькою мовою — Standarddeutsch / Standardsprache. Матеріалом дослідження слугували тексти (художні та газетні) на зазначених діалектах та ідентичні на Standarddeutsch, діалектні карти (атласи) німецької мови, давні та сучасні словники. В роботі використано дескриптивний та порівняльно — історичний методи. ***Об'єктом*** *дослідження є німецькі південні діалекти (баварський і швабсько-алеманський).* ***Предметом*** *дослідження є лінгвістичні характеристики німецьких південних діалектів та їхній зв'язок із сучасною німецькою мовою. На прикладі розвитку німецьких діалектів (баварського і швабсько-алеманського) та їхньої взаємодії зі Standarddeutsch, можна стверджувати, що німецька мова, виходячи із законів лінгвосинергетики, є складною відкритою інформаційною системою, що постійно розвивається, але при цьому зберігає інформацію про свої колишні стани, а сукупність знань минулого і сучасного надає можливість для виявлення перспективи розвитку системи у майбутньому. Результати дослідження дають можливість прогнозувати подальші зміни у сучасній німецькій мови на всіх її рівнях (фонетичному, лексичному, граматичному) з урахуванням різноманітних діалектологічних особливостей, які впроваджуються в систему німецької мови. Отримані дані про еволюційний розвиток німецької мови та її діалектів (баварського і швабсько-алеманського) має певне значення для вивчення та викладання «Історії німецької мови», «Вступу до германської філології», діалектології а також практичного курсу німецької мови.*

Ключові слова: *сучасна німецька мова — Standarddeutsch / Standardsprache, німецькі південні діалекти (баварський і швабсько-алеманський), генетичні зв'язки південних німецьких діалектів із сучасною німецькою мовою.*

© Кулина І. Г., 2022

ЗАПИСКИ З РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ. Вычитка № 2. 03.01.2023. МММ

EVOLUTIONARY DEVELOPMENT OF THE GERMAN LANGUAGE AND ITS DIALECTS

Kulina I.
candidate of philological sciences, associate professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

The article is devoted to the evolutionary development of the German language and its dialects (Bavarian and Swabian — Alemannic). The relevance of the topic is determined by the fact that, despite the dominance of the Standardsprache on the territory of modern Germany, local dialects are also sufficiently widespread in it, which have recently gained more and more prestige, especially among young people. The purpose of this study is to analyze the linguistic features of southern German dialects (Bavarian and Swabian — Alemannic) and to identify their genetic links with the modern German language — Standarddeutsch / Standardsprache. Texts (artistic and newspaper) in the specified dialects and identical in Standarddeutsch, dialect maps (atlases) of the German language, ancient and modern dictionaries served as research material. The work uses descriptive and comparative-historical methods. The object of research is German southern dialects (Bavarian and Swabian — Alemannic). The subject of the study is the linguistic characteristics of southern German dialects and their connection with the modern German language. Using the example of the development of German dialects (Bavarian and Swabian-Alemannic) and their interaction with Standarddeutsch, it can be argued that the German language, based on the laws of linguistic synergy, is a complex open information system that is constantly developing, but at the same time preserves information about its former states, and the combination of past and present knowledge provides an opportunity to identify the future development prospects of the system. The results of the study make it possible to predict further changes in the modern German language at all its levels (phonetic, lexical, grammatical), taking into account various dialectological features that are introduced into the German language system. The obtained data on the evolutionary development of the German language and its dialects (Bavarian and Swabian — Alemannic) is of certain importance for the study and teaching of «History of the German Language», «Introduction to Germanic Philology», dialectology, as well as a practical course of the German language.

***Key words**: modern German language — Standarddeutsch / Standardsprache, southern German dialects (Bavarian and Swabian — Alemannic), genetic connections of southern German dialects with modern German.*

Вступ. Німецька мова, як і будь-яка інша мова, постійно видозмінюється. Глобальні зміни у суспільному житті, такі як розповсюдження засобів інформації та доступ до вищої освіти, значною мірою вплинули на вербальні звички носіїв німецької мови. В той же час, деякі варіанти німецької почали виходити з вживання, а у німецькомовних громадах почали з'являтися нові діалектні форми: наприклад, розвиток так званих Verkehrsdialekte (міжрегіональні варіанти діалектів), а також загальна тенденція до вживання розмовної німецької, де співіснують елементи з різних діалектних груп (Берков, 2001: 60–70; Niebaum & Macha, 2006: 220–223).

Сучасні лінгвісти, такі як Х. Клаусманн, Н. К. Леонхард, Л. Цеетнер, виходячи з власних досліджень відмічають зростання престижу (Ansehen) діалектів. Носії німецької мови, в тому числі мешканці міст і представники інтелектуальної еліти, мають звичку для різноманіття додавати в своє мовлення на Standarddeutsch деякі діалектні слова та вирази. Зазначені вчені вважають помилковою точку зору про те, що діти і молодь не знають сьогодні діалектів. Навпаки, вони активно вивчають діалект, говорять на ньому, вважая це одним з проявів почуття батьківщини, та не хочуть забувати своє регіональне коріння. При цьому, молоде покоління вивчає іноземні мови, подорожує в усьому світі, бо одне одного не виключає.

Х. Клаусманн та Н. К. Леонхард провели експеримент на всій території Німеччини та впевнилися, що не тільки дорослі, але й діти з задоволенням розмовляють на діалекті. З'ясувалося, що жителі Німеччини є носіями двох, а іноді трьох і чотирьох німецьких діалектів.

Особливо стабільними є діалекти в тих місцевостях, які розташовані на віддалі від великих центрів. Наприклад, при аналізі вживання дієслова *haben* у Штутгарті та його місцевостях, які, виходячи з мовного атласу, традиційно знаходяться у просторі *han* (двн. *han* — нвн. *haben*), встановлено, що частіше за все мешканці цього регіону говорять не — *Ich habe*, а — *I han*. Подібне явище характерно сьогодні для усієї Німеччини, вважає Х. Клаусманн і називає його «регіолектом».

Останнім часом діалекти завойовують усе більший престиж, відмічає Ніна Кім Леонхард. Особливо у рекламі спостерігається високий тренд по відношенню до діалектів. Це є підтвердженням того, що діалекти займають дуже стійке місце, спокійно співіснують зі Standardsprache, і є своєрідним антирухом по відношенню до глобалізації (Gegenbewegung zur Globalisierung).

Існує думка про те, що на півночі говорять справжньою німецькою мовою — Hochdeutsch/Standarddeutsch, але це не так. Диктори радіо, вітаючи своїх слухачів, говорять [ta:x], а не [ta:k] — *Tag*, вважаючи таке вітання Hochdeutsch. Насправді, це ніщо інше, як північнонімецький діалект.

ЗАПИСКИ З РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ. Вычитка № 2. 03.01.2023. МММ

У школах спілкування на діалекті довгий час вважалося недоліком освіти. Позитивним є те, що цей час минув. На швабсько-алеманській території зазвичай вимовляють задньоязиковий приголосний *ch*, як в *ach*, замість передньоязикового, як в *ich*. Якщо мовців при цьому виправляють, то вони вважають такі випадки дискримінацією.

Сучасна молодь залюбки надсилає SMS або per Whatsup на діалекті. Це дуже «круто», вважається особливим феноменом і є доказом життєвої сили діалекта.

Багато відомих у Німеччині особистостей також говорять сьогодні на діалекті: це тренер SC Freiburg Крістіан Штрайх (Christian Streich), колишній бундестренер Йогі Льов (Jogi Löw) та ін.

На питання, чи потрібно сприяти продовженню існування діалектів, Х. Клаусманн, Н. К. Леонхард та Л. Цеетнер відповідають: «звісно!». Це чудово, що є вчені, які займаються цим питанням. Це важливо для всього населення Німеччини та особливо для молоді, вважають вони. Інакше так і будуть думати, що говорити на Norddeutsch — це вірно, а шваби (Schwaben), алемани (Alemannen), баварці (Bayern) та інші говорять невірно. Цікаво було б дізнатися, що буде з діалектами у 2118 році? Наприклад, у Швейцарії 100 років тому було під великим сумнівом, чи будуть спілкуватися у майбутньому на Schweizerdeutsch. Сьогодні бачимо, що він існує. Тому, дуже важко та й неможливо передбачити, як буде розвиватися мова.

Виходячи з усього вищезазначеного, **тема**, що пов'язана з розвитком та існуванням німецьких діалектів, і сьогодні залишається **актуальною**, бо, не дивлячись на домінування Standarddeutsch на території сучасної Німеччини, у ній достатньо розповсюджені також і місцеві діалекти.

Метою данного дослідження є аналіз мовних особливостей німецьких південних діалектів (баварського і швабсько-алеманського) та виявлення їхніх генетичних зв'язків із сучасною німецькою мовою — Standarddeutsch.

Матеріалом дослідження слугували тексти (художні та газетні) на зазначених діалектах та ідентичні на Standarddeutsch, діалектні карти (атласи) німецької мови, давні та сучасні словники.

В роботі використано дескриптивний та порівняльно — історичний **методи**. **Об'єктом** дослідження є німецькі південні діалекти (баварський і швабсько-алеманський). **Предметом** дослідження є

лінгвістичні характеристики німецьких південних діалектів та їхній зв'язок із сучасною німецькою мовою.

Результати і обговорення. В ракурсі діахронії мови, як стверджують М. М. Гухман, В. М. Жирмунський, С. Зондереггер, В. В. Левицький, О. О. Селіванова, В. Г. Таранець, В. Шмідт та інші, діалекти стали основою для формування самої мови. VIII століття вважається початком фундаментальних розробок діалектологічної проблематики в рамках порівняльно — історичної парадигми мовознавства, а в кінці XIX століття почала формуватися діалектологія як окрема галузь мовознавства.

Згодом виникла необхідність створення діалектних карт різних країн, в тому числі і в Німеччині, з певним діалектним ареалом. На сьогоднішній день найбільш досконалими вважаються діалектні карти (атласи) Німеччини, які створені В. Кенігом та Г. Нібаумом, де достатньо чітко відображені різні ізоглоси (фонетичні, морфологічні, лексичні).

Проведене нами дослідження показало, що південнонімецькі діалекти (баварський та швабсько-алеманський) мають певні ознаки фонетичного устрою. Серед них яскраво виражені три історичних явища, які брали участь у створенні системи внутрішньої флексії зазначених діалектів, а потім і в формуванні нормативної німецької мови, це: 1) аблаут (Ablaut) — черегування голосних, індоєвропейське за своїм походженням, яке отримало в германських мовах, особливо у системі дієслів, самостійний розвиток (*gschriebn — geschrieben*); 2) переломлення (Vokalharmonie oder Brechung) — асимілятивне чергування голосних *e → i*, *u → o* (*keman — kommen*; *i kim*, *du kimst*, *er kimt*; *berg — gbirg*; *wurti — gwortn*); 3) умлаут (Umlaut) — палаталізація задніх голосних (*bräuch — brauche*, *ghört — gehört*, *vergnüchn — vergnügen*).

Поряд з цим виявлено, що у баварському та алеманському перешкодою для появи умлаута слугують такі групи як: *r* + приголосний, *l* + приголосний, гемінанта *hh*/*ch*, напр.: *haltit (hält), starchiro (stärker), slahhis (schlägst)*, *gforchtn (gefürchtet*). У швабському існує також граматичний умлаут дифтонга оа — *scoal* — множ. *Säaler (Seil — Seile), Goast — Göaster (Geist — Geister)*. При цьому, в алеманському та баварському відсутні умлаут короткого u перед старою гемінантою kk / gg, kx, яка згодом перейшла у ck, напр.: *Muk (Mücke), Bruk, Bruggen (Brücke), tsruck (zurück);* перед задньоязиковими: *Khuche (Küche), Luge (Lüge);* перед губними: *slupfe (schlüpfen)*, та перед деякими іншими

ЗАПИСКИ З РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ. Вычитка № 2. 03.01.2023. МММ

приголосними: *nuts (nütze), murp (mürbe)*. З'ясувалося також, що умлаут найменш розвинутий перед суфіксами, особливо в іменниках на er, напр.: *Kromer (Krämer), Burger (Bürger*).

У зазначених діалектах зафіксовані також такі процеси як дифтонгізація (*Bleamin — Blumen, Woid — Wald*) і монофтонгізація (*Bam — Baum, was — weiß*).

На відміну від Standarddeutsch, де існують три дифтонга: [ae] — ei, ai, ay, ey, [ao] — au, [ɔø] — eu, au, у баварському виявлена велика кількість дифтонгів: *ei (Freind — Freund), ua (guat — gut), oa (kloan — klein), ia (liaba — lieber), oi (Woid — Wald), ai (frai — frei), äu (bräuch — brauche), ea (Bleamin — Blumen), äi (däim — deinem), ui (Buid — Bild)*.

У швабському зустрілись наступні дифтонги: *ai (Schnai — Schnee), au (grauß — groß), ui (fuir — Feuer), oa (Goast — Geist, ia (miad — müde*). Частіше за все відмічається дифтонг au, який створився ще в давнину з довгого голосного (*tot — daut, ohne — aune)*. Виявлена також зміна широких дифтонгів на подвійний вузький голосний *(Haus — Huus, Maus — Muus, Zeit — Ziit*).

Вважаємо, що зазначена кількість і різноманітність дифтонгів, особливо у баварському, пов'язані, по-перше, з їхнім індоєвропейським минулим, де нараховувалося більш ніж 40 дифтонгів, а, по-друге, — є результатом змішування діалектів при наявності спілкування між представниками сусідніх діалектів однієї мови. У лінгвістиці такі явища як «змішування та вирівнювання» (Sprachmieschung und Ausgleich) вважаються основними законами розвитку як у давнину, так і в теперішній час.

Відомо, що південні діалекти відрізняються від північних пересувом приголосних за так званою «лінією Бенрата» (Benrather Linie) або за II Пересувом приголосних (Die II. Lautverschiebung), де вони зберігають глухість приголосного. В результаті досліджених нами матеріалів відмічається наявність переходу p → pf, k → kx, який активно захопив баварський та алеманський діалекти, напр.: *Pfund (Pfund), Pferd (Pferd), Khind (Kind), trukxe (trocken);* та переходу *b → p, g → k/h,* напр.: *peran (beren, gebären), kepan (geben), Kast (Gast), vergnüchn (vergnügen)*.

Поряд з цим зустрілися випадки змішування, наприклад, d замість t: *machdd (macht), blaibd (bleibt)*; та t замість d: *tumm (dumm), wert (werde*). Вірогідно, це є результатом змішування дзвінких та глухих b, d, g / p, t, k, яке панувало на протязі багатьох століть у верхньонімецьких діалектах, що й призвело до різниці в орфографічній нормі

та нормі вимови у сучасній німецький мові — Standarddeutsch: *Tag* [ta: k], *blieb* [bli: p], *Grad* [gʁa: t].

Подальше дослідження приголосних показало також, що вони можуть знаходитися у слабкій або сильній позиції. Якщо позиція слабка, то дзвінкий зімкнений приголосний b випадає, напр.: *gist (gibst), git (gibt), han (haben*). Слабкий зімкнений g переходить в кінці слова в k, напр.: *slak (schlag), Gik (Geige*), або вокалізується, напр.: *saue (sagen*). У корені слова дуже часто випадає l, яке переходить в i, напр.: *Geid (Geld), Goid (Gold), Hoiz (Holz*). Сильна позиція пов'язана із західногерманським подовженням приголосних (Konsonantendehnung), яке ще в давнину призвело до гемінації та збільшило кількість гемінант у німецьких діалектах, що відобразилося також і на сучасному стані мови — Standarddeutsch: *Wozzer (Wasser), Pföffer (Pfeffer), Flosse (Flasche), Summer (Sommer)*.

Для баварського та алеманського характерна редукція кінцевого -e, напр.: *laid (Leute), sif (Schiff), wox (Woche*), а в закінченні дієслів, прикметників та іменників із зменьшувальними суфіксами відпадає -n, напр.: *wule (wollen), seide (seiden), fegale (Vöglein)*. В кінці баварських слів після голосних назальні зникають, напр.: *sche (schön), gloa (klein), Mo (Mann*).

Давні суфікси, такі як -ing / -eng у швабському редукції не піддаються, напр.: *Pfeneng (Pfennig), Frieleng (Frühling*). А суфікси прикметників -isch, -ig, -lich — більш послаблені в акцентному відношенні, тому в баварському і швабському вони мають редукцію, напр.: *truri (traurig), herli (herlich), freile (freilig*).

Що стосується ненаголошених префіксів, то вони у південних діалектах також піддаються редукції, напр.: *vrtaile (verteilen*). Цей процес почався ще в кінці давньоверхньонімецького періода (кінець VIII ст. — початок IX ст.) та продовжуються до сьогодення. Особливо яскраво він виявляється у баварському діалекті. Префікс ge-, що активно вживається перед сонорними та щілинними, редукується та переходить в g-, напр.: *gmachd (gemacht), gfreit (gefreut), gforchtn (gefürchtet), Gsicht (Gesicht), gsund (gesund),* а перед зімкненими і аффрикатами повністю зникає, напр.: *braxt (gebracht), degd (gedeckt), khullfa (geholfen), khora (gehören), kochd (gekocht), blim (geblieben), zeichnt (gezeichnet)*. Як видно з наведених прикладів суфікси -en, -e також редукуються.

У баварському діалекті відбувається вокалізація приголосного r, як і в сучасній німецькій мові, Але у Standarddeutsch це відображе-

ЗАПИСКИ З РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ. Вычитка № 2. 03.01.2023. МММ

но лише у вимовній нормі, а не орфографічно, тоді як у баварському спостерігається перехід в а, напр.: *Foda (Vater), Muada (Mutter), Bruada (Bruder*). Приголосний l вокалізується як після голосних заднього ряду, напр.: *Soidad (Soldat), en soi (er soll), koid (kalt*), так і після голосних переднього ряду, напр.: *schnei (schnell), Muich (Milch*). При цьому, в баварському, на відміну від Standardsprache, не зустрілися іменники, що закінчуються на -e, напр.: *strass (Straße), Nosn (Nase), Subbn (Suppe)*.

Якщо розглядати редукцію в цілому, то вона більш характерна для баварського, ніж для швабсько-алеманського. Цей факт пояснюється історично, оскільки алеманський діалект, на відміну від баварського, довгий час не мав повної редукції голосних, яка була характерна для німецької мови з другої половини XII століття.

Прояв сполучень приголосних sp і st у південних діалектах має відмінності в порівнянні з сучасною німецькою мовою. Так у швабсько-алеманському вони змінюються в інлауті на *-schp, -scht,* напр.: *Brust — Bruscht, hast — hascht, ist — ischt, Fest — Fescht, Respekt — Reschpekt*. В баварському в деяких словах в анлауті також встановлено перехід sp → schb, st → schd, напр.: *spielen — schbuin, stehen — schden*.

При розгляді відмінкової системи сучасної німецької мови необхідно відмітити, що вона є результатом довгого історичного розвитку, який вплинув на кількість відмінків, їхнього значення і вживання. У давнину (двн., свн.) родовий відмінок — Genitiv дуже активно використовувався, Але його значення і вживання помітно відрізнялися від сучасного стану, напр.: *diotisco lant (das Land der Deutschen), brotes leben (vom Brot leben), nioman thero friunto (niemand von den Freunden), thes wazzares giholto (Wasser holen), Vadars gelih (dem Vater gleichen*), та інші. Ця тенденція пов'язана також з великою кількістю дієслів, які керувалися раніше Genitiv, напр.: *gedanken, bedürfen, entbehren, genießen, vergessen*, та інші, більшість з яких в XVIII-XIX ст. вживалися вже не в Genitiv, а в Akkusativ, напр.: свн. — *wir vergezzen irer schult,* нвн. — *Wir vergessen ihre Schuld*. А деякі слова, що керувалися Genitiv, отримали прийменники, напр.: *harren (auf Akk.)*.

Зазначена ситуація відобразилася на розвитку відмінкової системи німецьких діалектів, у більшості з яких сьогодні існують три відмінки, а не чотири, як у Standarddeutsch. Це стосується також баварського і швабсько-алеманського, де Genitiv повністю витіснено і замінено на Dativ, напр.: бав.: *meim Voda is Heisl,* шваб.: *meim Vater sei Haus,* сучасна німецька: *das Haus meines Vaters / das Haus von meinem Vater.*

Виходячи з останнього прикладу, у сучасній німецькій мові можуть бути дві відповідні конструкції. Але існує думка деяких мовознавців (Левковская, 2016), що Genitiv у сучасній німецькій мові приречений на провал.

У ході розгляду деяких синтаксичних конструкцій, які зустрілися у текстах, що досліджувалися, виявлено наступне. Інфінітивні звороти з часткою zu, які існують у сучасній німецькій мові, замінюються у баварському діалекті на різноманітні складнопідрядні речення, напр.:

нім. *Aber um den Tank zuzubereiten, braucht man immer noch einen Topf*

бав. *Aber damit wos zum Trinka draus werd, brauchst ja doch wieda an Tiegl*

нім. *wieder nach Hause zu kommen*

бав. *dass i wieder hoam kimm*

нім. *deshalb hab' ich's eilig, unser Dorf wiederzusehen*

бав. *deswegen pressiert's ma jetzt, dass i unsa Kloahausn wieder siehg.*

нім. *Es ist gut, dich zu begleiten*.

бав. *Des is guat, dass mir mitkemma san*.

У швабсько-алеманському в означених реченнях вживається питальний прислівник wo, замість відносного займенника, який існує у Standarddeutsch, напр.:

шваб. *Der Spieler, wo am Ball isch.*

нім. *Der Spieler, der am Ball ist.*

шваб. *Die Frau, wo die lange Hoar hodd.*

нім. *Die Frau, die lange Haare hat.*

шваб. *Der Mo, wo beim Daimler schaffd.*

нім. *Der Mann, der bei Mercedes arbeitet*.

Особові імена, які зустрічалися у швабських текстах, часто вживаються з артиклями, напр..: *dr Paul, d 'Rigge (Erika*). А в деяких швабських іменниках існує інший рід, ніж у Standarddeutsch, напр..: *dr Buddr (die Butter), dr Schogglad (die Schokolade), dr Zwibl (die Zwiebel), dr Sofa (das Sofa), dr Genus (das Genus*), та ін., що є свідоцтвом більш пізнього розвитку у швабському жіночого і середнього роду в порівнянні з чоловічим. Особові імена в баварському дуже часто вживаються в зменшувальній формі, напр.: *Ade (Adolf), Anderl (Andreas), Katl (Katrin), Annl (Anna)*.

Аналіз речень з баварських і швабсько-алеманських текстів, де були різного роду заперечення, показав наступне. Те правило, яке з'явилося у нововерхньонімецькому періоді в XVI ст. відносно запере-

ЗАПИСКИ З РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ. Вычитка № 2. 03.01.2023. МММ

чень та відмови від їхнього подвійного вживання у літературній мові, не відобразилося на південних діалектах, як на давніх, так і на сучасних. Тому, конструкція з декількома запереченнями є звичною для баварського і швабського, напр.: *Des hätt i ma nia net denkt (Das hätte ich nie gedacht); Jetzt brauch ma uns nimma net maskieren (Jetzt brauchen wir uns nicht mehr zu verkleiden); Da gibt's koana freindlichn Menschen nimma (Da gibt es keine freundlichen Menschen mehr).*

Дієслівна система південних діалектів також відрізняється від Standarddeutsch. Так, наприклад, у баварському і швабському існує тільки один синтетичний час — Präsens. Майбутній час (Futurum) та минулий (Perfekt) утворюються аналітично. Серед способів є Indikativ (du machst), Imperativ (mach!), Konjunktiv, утворений синтетично без допоміжних дієслів (du machast). Що стосується минулого часу Imperfekt, то він існує тільки у двох дієсловах sei (war) і woint / woit (werden); зазвичай в минулому часі вживається Perfekt, який, як і в Standarddeutsch, утворюється за допомогою дієслів *ham (haben)* або *sei (sein)* та Partizip II основного дієслова, де слабкі дієслова найчастіше мають префікс ge- та suffix -t *(maha — gmacht / machen — gemacht),* а сильні — префікс ge- та суфікс -en (*stessn — gstesst / stoßen — gestoßen*). Як і у стандартній німецькій мові, існує Partizip I, який часто має форму підрядного речення, напр..: *de Kinder, de was / wo laffa (die laufenden Kinder).*

Лексичний склад німецьких південних діалектів, як показало наше дослідження, має свої особливості і не завжди співпадає зі Standarddeutsch. Ряд слів нормованої німецької мови вживається у територіальних діалектах, але діалекти мають також свій власний словарний фонд, який частіше розповсюджений у побуті та повсякденній сфері.

Що стосується баварського діалекту, треба відмітити збагачення його синонімією, тобто він має дуже широкий формат парадигматичних відношень мовних одиниць, які основані на поняттєвий спільності, напр..*: Sofa — Diwan — Bettstoff, Mund — Mei — Goschn — Goschal — Babbn — Letschn — Fotzn, Kartoffel — Erdapfel — Grundbirne, Aprikose — Marille, Tomate — Paradeiser — Paradiesapffel, Brötchen — Semmel, Bamhackl — Buntspecht, plaudern — plauschen — babbeln — schwatzen*, та інші.

У швабському також виявлено певний синонімічний ряд, напр.: *Falter — Schmetterling, Kartoffel — Erdapfel — Grundbirne — Potate,*

Marmelade — Gsälz, Ehefrau — Weib, Erdbeere — Breschdleng, Eltern — Leit, Topf — Hafa, heimlich — hählenga та інші.

Відмічається також розбіжність деяких назв та роду іменників в порівнянні зі Standarddeutsch, напр.: *der Mensch — des Mensch, der Bursche — des Burschle* та інші. *Fuas* означає не тільки стопу, але й усю ногу (*Bein), Hand* — це вся рука від кисті до плеча, а не тільки кисть / долоні; *bald* відповідає у сучасній німецькій мові *früh; Gsälz,* як вже було зазначено, — це не сіль, а *Marmelade; schmegga* означає не тільки *schmecken*, але й *riechen* і таке інше.

Німецьке населення, в тому числі і молодь, не хочуть забувати регіональне коріння, вони охоче додають у свою мову діалектні слова та вирази. Особливо часто вживаються форми вітання та прощання, такі як:

Servus! — Hallo! — Grüß Dich!
Grieß God! / Grüß Gott! — Guten Tag! Grüß Dich!
Ba-ba! — Auf Wiedersehen!
Guad Moang! — Guten Morgen!
Moizeid! — Guten Mittag!
Guan' Amd! — Guten Abend!
Guad(e) Nacht! — Gute Nacht!

Крім того, охоче вживаються дні тижня: *Manda — Montag, Diada — Dienstag, Migga — Mittwoch, Pfinzda — Donnerstag, Freida — Freitag, Samstag — Sonnabend, Sunda — Sonntag*, які є стародавніми кальками давньогрецьких назв, що потрапили у давню німецьку мову ще за часи готів.

Відомо також, що у районі Берліна Prenzlauer Berg назву вулиць стали називати на швабський лад *Gässle (Wörther Gässle)*, замість літературного *Gasse*. А в ресторанах Берліна замовляють *Spätzle* — яєчну локшину, яку готують із сиром або використовують як гарнір.

Наше дослідження також показало, що діалектальні синоніми адаптуючись, можуть входити до основного словникового фонду німецької літературної мови, доповнюючи та збагачуючи його. Так, наприклад, південнонімецькі слова *Samstag (Sonnabend*), *Falter (Schmetterling*), *Semmel (Brötchen), schwatzen/plaudern (sprechen), Metzger (Fleischer)* та інші, які є діалектизмами, поповнюють синонімічний ряд сучасної німецької мови, збагачуючи таким чином її ментально-мовну категорію.

Вважаємо, що синонімія, взагалі, і діалектальна, зокрема, є варіантом оптимізації мови і слугує задоволенню потреб людей. При цьому,

ЗАПИСКИ З РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ. Вычитка № 2. 03.01.2023. МММ

у вивченні проблеми, що пов'язана з діалектальною синонімією, ще багато невирішених питань, і вона потребує окремого дослідження.

Висновки. Сьогодні відбувається переоцінка статусу діалекта, де з єдиної форми спілкування він перетворюється в один з можливих варіантів мови (мовлення), який є соціально маркованим.

Завдяки зацікавленості німецького населення, підтримці уряду Німеччини, державних представників сфери освіти, які надають додаткові кошти для вивчення у дитячих садках та школах тих чи інших діалектів, зусиллям вчених — лінгвістів, німецькі діалекти займають сьогодні достатньо стійке місце поряд з нормованою німецькою мовою — Standarddeutsch.

На прикладі розвитку німецьких діалектів (баварського і швабсько-алеманського) та їхньої взаємодії зі Standarddeutsch, можна стверджувати, що німецька мова, виходячи із законів лінгвосинергетики, є складною відкритою інформаційною системою, що постійно розвивається, але при цьому зберігає інформацію про свої колишні стани, а сукупність знань минулого і сучасного надає можливість для виявлення перспективи розвитку системи у майбутньому.

Результати дослідження дають можливість прогнозувати подальші зміни у сучасній німецькій мови на всіх її рівнях (фонетичному, лексичному, граматичному) з урахуванням різноманітних діалектологічних особливостей, які впроваджуються в систему німецької мови.

Отримані дані про еволюційний розвиток німецької мови та її діалектів (баварського і швабсько-алеманського) має певне значення для вивчення та викладання «Історії німецької мови», «Вступу до германської філології», діалектології а також практичного курсу німецької мови.

Список літератури

Берков В. П. Современные германские языки. М.: ООО "Издательство Астрель", 2001, 336 с.
Гухман М. М. От языка немецкой народности к немецкому национальному языку. М.: Изд. Академии наук, 1955, ч. I, 164 с.
Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Березіна Ю. О. Історія німецької мови. Практикум з курсу. Одеса: Фенікс, 2017, Ч. II, 36 с.
Голубенко Л. М., Кулина І. Г., Козак Т. Б. Вступ до германської філології Практикум з курсу. Одеса: Фенікс, 2019, 152 с.
Домброван Т. И. Синергетическая модель развития английского языка. КП ОГТ Одесса, 2014, 399 с.

Жирмунский В. М. Немецкая диалектология. М.: Изд. Академии Наук, 1956, 560 с.
Жирмунский В. М. История немецкого языка. М.: Высшая школа, 1965, 299 с.
Левицький В. В. Основи германістики. Вінниця: Нова Книга, 2008, 528 с.
Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков. Винница: Нова Книга, 2010, т. 1–616 с., т. 2–368 с.
Левковская О. А. Генетив в современном немецком языке на материале дискурса переодической печати. *Наука. Вопросы теории и практики*. 2016. 10 (64), с. 114–116.
Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, Довкілля — К, 2010. 843 с.
Таранець В. Г. Діахронія мови: Збірка статей. Одеса: Друкарський дім, 2008. 232 с.
Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache/Duden-Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2006. — B. 7.4. Aufl., 960 S.
Ernst P. Deutsche Sprachgeschichte. UTB basics WUV, 2006, 254 S.
Klausmann H. Schwäbisch: Schwätz g'scheit, schwätz schwäbisch. Theiss in Wissenschaftliche Buchgesellschaft (WBG), 2014, 192 S.
Klausmann H. Regionalismen in der schriftlichen Standardsprache. Sprachkultur — Regionalkultur. Neue Felder kulturwissenschaftlicher Dialektforschung (= Studien und Materialien des Ludwig-Uhland-Instituts der Universitdt Tьbingen, 49). Tьbingen, 2014, S. 96–120.
Klausmann H. Kleiner Dialektatlas Gebundene Ausgabe. Waldkircher Verlages, 1997, 192 S.
Klausmann H. Kleiner Sprachatlas von Vorarlberg und Liechtenstein. Studienverlag, 2017, 220 S.
Klausmann H., & Kunze K., & Schrambke R. Kleiner Dialektatlas: Alemannisch und Schwäbisch in Baden-Württemberg. Konkordia-Verl., 1993, 192 S.
König W. dtv-Atlas Deutsche Sprache. Deutscher Taschenbuchverlag, 2011, 256 S.
König W. Dialektwörterbuch von Bayerisch-Schwaben: Vom Allgäu bis zum Ries (Schriftenreihe der Bezirksheimatpflege Schwaben zur Geschichte und Kultur). Wißner-Verlag, 2014, 180 S.
König W., & Renn M. Kleiner Sprachatlas von Bayerisch-Schwaben (Materialien zur Geschichte des Bayerischen Schwaben). Wißner-Verlag, 2007, 256 S.
Leonhardt N. K. Dialektgrenzen als soziokulturelle Konstrukte. Subjektive Sprachräume in Nord — Baden — Württemberg. Eberhard Karls Universität Tübingen, 2014, 274 S.
Leonhardt N. K. Dialektgrenzen als soziokulturelle Konstrukte. Subjektive Sprachräume in Nord — Baden — Württemberg. Dissertation. Universität Tübingen, 2015, 274 S.
Lewizkij V., & Pohl H.-D. Geschichte der deutschen Sprache. Winnyzja, Nova Knyha., 2010, 256 S.

Niebaum H., & Macha J. Einführung in die Dialektologie des Deutschen. Tübingen Verlag, 2006, 256 S.
Schmid H. U. Einführung in die deutsche Sprachgeschichte. Metzler Stuttgart, Weimar: S. Hirzel Verlag, 2009. 299 S.
Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache. S. Hirzel Verlag Stuttgart, 2007, 10. Aufl., 489 S.
Stedje A. Deutsche Sprache gestern und heute. W. Fink UTB, 2007, 277 S.
Sonderegger S. Althochdeutsche Sprache und Literatur. Walter de Gruyter, 2003, 390 S.
Schützeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag, 1989, 4., erg. Aufl., 309 S.
Wolff G. Deutsche Sprachgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart. A. Francke Verlag Tübingen und Basel, 2009, 330 S.
Zehetner L. Basst scho!: Wörter und Wendungen aus den Dialekten und der regionalen Hochsprache in Altbayern. edition vulpes, 2016, 208 S.
Zehetner L. Bairisches Deutsch: Lexikon der deutschen Sprache in Altbayern. edition vulpes, 2018, 502 S.

References

Berkov, V. P. (2001). Sovremennye hermanskye yazyky. M.: OOO "Yzdatelstvo Astrel".
Hukhman, M. M. (1955). Ot yazyka nemetskoi narodnosty k nemetskomu natsyonalnomu yazyku. M. Yzd. Akademyy nauk.
Holubenko, L. M., Kulyna, I. H., Berezina, Yu.O. (2017). Istoriia nimetskoi movy. Praktykum z kursu. Odesa: Feniks.
Holubenko, L. M., Kulyna, I. H., Kozak, T. B. (2019). Vstup do hermanskoi filolohii Praktykum z kursu. Odesa: Feniks.
Dombrovan, T. Y. (2014). Synerhetycheskaia model razvytyia anhlyiskoho yazyka. KP OHT Odessa.
Zhyrmunskyi, V. M. (1956). Nemetskaia dyalektolohyia. M. Yzd. Akademyy Nauk.
Zhyrmunskyi, V. M. (1965). Ystoryia nemetskoho yazyka. M. Vysshaia shkola.
Levytskyi, V. V. (2008). Osnovy hermanistyky. Vinnytsia: Nova Knyha.
Levytskyi, V. V. (2010). Etymolohycheskyi slovar hermanskykh yazykov. Vynnytsa: Nova Knyha.
Levkovskaia, O. A. (2016). Henetyv v sovremennom nemetskom yazyke na materyale dyskursa pereodycheskoi pechaty. Zh-l Nauka. Voprosy teoryy y praktyky, 10 (64), 114–116.
Selivanova, O. O. (2010). Linhvistychna entsyklopediia. Poltava, Dovkillia — K.
Taranets, V. H. (2008). Diakhroniia movy: Zbirka statei, Odesa: Drukarskyi dim.
Duden. Das Herkunftswörterbuch (2006). Etymologie der deutschen Sprache/ Duden-Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.
Ernst, P. (2006). Deutsche Sprachgeschichte. UTB basics WUV.
Klausmann, H. (2014). Schwäbisch: Schwätz gscheit, schwätz schwäbisch. Theiss in Wissenschaftliche Buchgesellschaft (WBG).

Klausmann, H. (2014). Regionalismen in der schriftlichen Standardsprache. Sprachkultur — Regionalkultur. Neue Felder kulturwissenschaftlicher Dialektforschung (= Studien und Materialien des Ludwig-Uhland-Instituts der Universitдt Тьbingen, 49). Тьbingen, 96–120.
Klausmann, H. (1997). Kleiner Dialektatlas Gebundene Ausgabe. Waldkircher Verlages.
Klausmann, H. (2017). Kleiner Sprachatlas von Vorarlberg und Liechtenstein. Studienverlag.
Klausmann, H., & Kunze, K., & Schrambke, R. (1993). Kleiner Dialektatlas: Alemannisch und Schwäbisch in Baden-Württemberg. Konkordia-Verl.
König, W. (2011). dtv-Atlas Deutsche Sprache. Deutscher Taschenbuchverlag.
König, W. (2014). Dialektwörterbuch von Bayerisch-Schwaben: Vom Allgäu bis zum Ries (Schriftenreihe der Bezirksheimatpflege Schwaben zur Geschichte und Kultur). Wißner-Verlag.
König, W., & Renn, M. (2007). Kleiner Sprachatlas von Bayerisch-Schwaben (Materialien zur Geschichte des Bayerischen Schwaben). Wißner-Verlag.
Leonhardt, N. K. (2014). Dialektgrenzen als soziokulturelle Konstrukte. Subjektive Sprachräume in Nord — Baden — Württemberg. Eberhard Karls Universität Tübingen.
Leonhardt, N. K. (2015). Dialektgrenzen als soziokulturelle Konstrukte. Subjektive Sprachräume in Nord — Baden — Württemberg. Dissertation. Universität Tübingen.
Lewizkij,V., & Pohl, H.-D. (2010). Geschichte der deutschen Sprache. Winnyzja, Nova Knyha.
Niebaum, H., & Macha, J. (2006). Einführung in die Dialektologie des Deutschen. Tübingen Verlag.
Schmid, H. U. (2009). Einführung in die deutsche Sprachgeschichte. Metzler Stuttgart, Weimar: S. Hirzel Verlag.
Schmidt, W. (2007). Geschichte der deutschen Sprache. S. Hirzel Verlag Stuttgart.
Stedje, A. (2007). Deutsche Sprache gestern und heute. W. Fink UTB.
Sonderegger, S. (2003). Althochdeutsche Sprache und Literatur. Walter de Gruyter.
Schützeichel, R. (1989). Althochdeutsches Wörterbuch. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag.
Wolff, G. (2009). Deutsche Sprachgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart. A. Francke Verlag Tübingen und Basel.
Zehetner, L. (2016). Basst scho!: Wörter und Wendungen aus den Dialekten und der regionalen Hochsprache in Altbayern. edition vulpes.
Zehetner, L. (2018). Bairisches Deutsch: Lexikon der deutschen Sprache in Altbayern. edition vulpes.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2022 року

ЗАПИСКИ З РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ. Вычитка № 2. 03.01.2023. МММ